

SFÂNTUL ISAAC SIRUL
CUVINTE ASCETICE

ΑΒΒΑ ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ
ΛΟΓΟΙ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙ

Cuvintele I - XXX

EDIȚIE BILINGVĂ

TEXT CRITIC GREC STABILIT DE

MARCEL PIRARD

Université de Louvain

INTRODUCERE, TRADUCERE, NOTE ȘI COMENTARII

IEROMONAH AGAPIE CORBU

SF. IȘCĂRIE

CUPRINS

Prolog la ediția românească (al editorului textului grec)	VII
---	-----

STUDIU INTRODUCATIV

Partea istorică	XIII
1. Biserica Sfântului Isaac: istorie și geografie	XIV
a) O Biserică apostolică	XIV
b) Începuturile creștinismului siriac	XV
c) Schisme și polarizări în lumea bizantină	XVI
d) Schisme și polarizări în lumea siriacă	XVII
e) Expansiune și misiune	XVIII
f) Nestorianismul – un eres fără adepți	XIX
2. Viața Sfântului Isaac	XXI
2.1. Reperele unei formări intelectuale și duhovnicești	XXIV
a) Școlile	XXIV
b) Autorii filocalici sirieni și greci	XXV
2.2. Sfântul Isaac și „secolul de aur” al literaturii mistice siro-orientale	XXVII
3. Scrierile Sfântului Isaac	XXIX
a) Partea I: <i>Cuvintele ascetice</i>	XXX
b) Partea a II-a	XXX
c) Partea a III-a	XXXI

d) Partea a IV-a	XXXII
e) Partea a V-a	XXXII
3.1. Traducerile Sfântului Isaac	XXXIII
Traducerile vechi	
(până în secolul al XVI-lea) ale Părții I	XXXIII
a) în greacă	XXXIII
b) în arabă	XXXIII
c) în georgiană	XXXIV
d) în slavona bisericească	XXXIV
e) în latină	XXXV
f) în etiopiană	XXXVI
Traduceri moderne	XXXVII
3.2. Istoria versiunii grecești	XXXVIII
a) Traducerea greacă de la Lavra Sfântului Sava:	
trăsăturile și transmiterea ei	XXXIX
b) Ediții ale vechii traduceri grecești	XLI
c) Epopea ediției critice a textului grecesc	XLII
d) Caracteristicile ediției Pirard	XLIV

Partea teologică: *Terminologia Sfântului Isaac,*
purtătoare a învățăturii sale duhovnicești XLVI

Contemplație	L
Cuget	LV
Cugetare	LXI
Făptuire	LXIII
Înțelesuri	LXV
Înviere / înnoirea viitoare	LXVIII
Limpezime	LXXIII
Meditare / meditație	LXXXI
Minte	LXXXIV
Minunare – uimire	LXXXVI
Mișcări / imbolduri	XC
Osteneală	XCV
Partea înțelegătoare	XCVIII
Reflecție	C
Simț – simțire	CII
Viețuire	CVI

Bibliografie	CXIII
1. Sigle și abrevieri	CXIII
2. Izvoare	CXVI
3. Literatură secundară	CXXIX
4. Gramatici, dicționare și resurse electronice	CXXXIX
Principiile prezentei ediții	CXLI
Siglele aparatului critic	CXLVII

SFÂNTUL ISAAC SIRUL, *Cuvinte Ascetice*

ΑΒΒΑ ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΚΥΡΟΥ, Λόγοι Ἀσκητικοί

Cuvintele I - XXX

Λόγος Α'	Cuvântul 1	3
Λόγος Β	Cuvântul 2	21
Λόγος Γ'	Cuvântul 3	39
Λόγος Δ'	Cuvântul 4	75
Λόγος Ε'	Cuvântul 5	107
Λόγος Ϛ'	Cuvântul 6	143
Λόγος Ζ	Cuvântul 7	173
Λόγος Η'	Cuvântul 8	183
Λόγος Θ'	Cuvântul 9	193
Λόγος Ι'	Cuvântul 10	201
Λόγος ΙΑ	Cuvântul 11	205
Λόγος ΙΒ	Cuvântul 12	209
Λόγος ΙΓ'	Cuvântul 13	215
Λόγος ΙΔ'	Cuvântul 14	221
Λόγος ΙΕ	Cuvântul 15	231
Λόγος ΙϚ'	Cuvântul 16	237
Λόγος ΙΖ'	Cuvântul 17	243
Λόγος ΙΗ	Cuvântul 18	253
Λόγος ΙΘ	Cuvântul 19	277
Λόγος Κ	Cuvântul 20	297
Λόγος ΚΑ	Cuvântul 21	311
Λόγος ΚΒ	Cuvântul 22	321

Λόγος ΚΓ	Cuvântul 23	333
Λόγος ΚΔ'	Cuvântul 24	339
Λόγος ΚΕ	Cuvântul 25	343
Λόγος Κς'	Cuvântul 26	347
Λόγος ΚΖ	Cuvântul 27	353
Λόγος ΚΗ	Cuvântul 28	415
Λόγος ΚΘ	Cuvântul 29	437
Λόγος Λ	Cuvântul 30	455

NOTE ȘI COMENTARII

Note la Cuvântul 1	467
Note la Cuvântul 2	482
Note la Cuvântul 3	496
Note la Cuvântul 4	513
Note la Cuvântul 5	527
Note la Cuvântul 6	533
Note la Cuvântul 7	548
Note la Cuvântul 8	550
Note la Cuvântul 9	553
Note la Cuvântul 10	554
Note la Cuvântul 11	555
Note la Cuvântul 12	556
Note la Cuvântul 13	558
Note la Cuvântul 14	561
Note la Cuvântul 15	562
Note la Cuvântul 16	564
Note la Cuvântul 17	565
Note la Cuvântul 18	567
Note la Cuvântul 19	570
Note la Cuvântul 20	582
Note la Cuvântul 21	586
Note la Cuvântul 22	591
Note la Cuvântul 23	599

Note la <i>Cuvântul</i> 24	601
Note la <i>Cuvântul</i> 25	602
Note la <i>Cuvântul</i> 26	604
Note la <i>Cuvântul</i> 27	607
Note la <i>Cuvântul</i> 28	616
Note la <i>Cuvântul</i> 29	618
Note la <i>Cuvântul</i> 30	621

PARTEA ISTORICĂ

În 1389 era copiată în Marea Lavră a Sfântului Atanasie din Muntele Athos o mai veche traducere slavonă a *Cuvintelor ascetice* ale Sfântului Isaac, realizată în Sfântul Munte și legată acum într-un codex care, pe a doua sa pagină, cuprindea o miniatură cu dimensiunile de 16,5 x 9 cm a Sfântului Isaac, fiind prima sa icoană cunoscută până în prezent¹. Miniatura s-a bucurat de apreciere și atenție, așa că a devenit repede un izvod iconografic pentru numeroase alte reprezentări ale Sfântului în spațiul slavo-bizantin.

Dincolo de importanța acestei vechi traduceri provenite din mediul athonit, un interes deosebit prezintă tocmai pictarea și promovarea icoanei Sfântului Isaac, prin care era marcată într-un mod neinstituțional, dar cu o autoritate identică, încheierea unui lung proces de receptare, asimilare și valorificare a scrierilor lui Isaac în spațiul Bisericii bizantine și totodată de recunoaștere a sa ca sfânt al Bisericii.

Traducerea în greacă veche a *Părții I* a scrierilor Sfântului Isaac a fost evenimentul care a stat la baza acestui proces care a durat câteva secole, rolul hotărâtor revenindu-le marilor autori duhovnicești bizantini, sinaiți, constantinopolitani și aghioriți, la loc de frunte aflându-se scriitorii isihăști ai secolelor XIII-XIV, care l-au citit, asimilat și folosit pe Isaac, neprecupețind nicio laudă la adresa lui. Astfel, includerea în rândul sfinților a lui Isaac, episcop și pustnic al îndepărtatei Biserici Siro-Orientale, se

¹ Cf. POPOVA, *The Image*, pp. 223-225.

datorează celei mai exigente tagme a Bisericii Ortodoxe: monahii, mai cu seamă cei din Athon. Sensibilitatea lor dogmatică, simţul sfinţeniei şi identitatea experienţei mistice i-au făcut să recunoască în Isaac „tăl-măcitorul credincios şi sigur“ al vieţii duhovniceşti² şi un dascăl „dumnezeiesc“ al liniştirii³, autorii filocalici greci citându-l de zeci şi zeci de ori, simpla invocare a numelui său conferind autoritate unei afirmaţii sau învăţături.

Dar, pentru a înţelege mai bine parcursul pe care l-a urmat această canonizare inedită, invităm cititorul să facă mai întâi cunoştinţă cu:

1. BISERICA SFÂNTULUI ISAAC: ISTORIE ŞI GEOGRAFIE

a) O Biserică apostolică

Biserica în care Sfântul Isaac s-a născut, a fost botezat şi educat, în care s-a călugărit şi s-a format duhovniceşte, pe care a slujit-o o vreme ca episcop, al cărei pustnic şi dascăl duhovnicesc faimos a devenit şi în care a adormit în Domnul este de origine apostolică, străbătând o istorie furtunoasă până astăzi, când poartă denumirea oficială de „Biserica Asiriană Apostolică a Răsăritului“. De-a lungul timpului, ea a mai primit şi alte denumiri, precum „Biserica Răsăritului“, „Biserica Asiriană a Răsăritului“, „Biserica Persană“, cea mai nepotrivită denumire fiind, cum vom vedea îndată, „Biserica Nestoriană“. În cursul studiului introductiv şi al notelor vom folosi denumirea încetăţenită astăzi în studiile de siriastică: „Biserica Siro-Orientală“. Ea este puţin cunoscută în afara cercurilor de specialişti atât din cauza dimensiunii sale reduse, cuprinzând aproximativ 400 000 de credincioşi răspândiţi în comunităţi din întreaga lume, cât şi a precarităţii unei viziuni vetuste asupra istoriei bisericeşti, care, aşa cum e predată în şcoli, este centrată aproape exclusiv

² GRIGORIE PALAMA, *Despre sfânta lumină* 15.

³ CALIST ŞI IGNATIE, *Metoda* 47.

pe spațiul mediteraneeano-european, generând și întreținând o imagine distorsionată asupra trecutului.

b) Începuturile creștinismului siriac

Această Biserică s-a aflat, geografic vorbind, pe teritoriul ocupat succesiv de mai multe imperii păgâne: part (247 î. Hr.–224 d. Hr.), sasanid (224-637), arab (637-1258), mongol (sec. XIII-XIV), otoman (sec. XV-XIX). Apariția comunităților creștine din Mesopotamia secolului I s-a datorat, potrivit tradiției, lucrării de evanghelizare desfășurate de apostolii Toma, Addai, Aggai și Mari, Eusebiu de Cezareea identificându-l pe Addai cu Tadeu. Există o serie de istorisiri legate de venirea apostolului Toma în India și de trimiterea lui Addai și Mari la Edessa, unde Addai l-a vindecat și l-a convertit pe regele Abgar al V-lea. Pentru istorici, toate aceste informații au însă nevoie de o confirmare documentară certă, începuturile creștinismului în Imperiul Part rămânând încă învăluite în lumina dulce, dar neclară a povestirilor evlavioase consemnate în documente relativ târzii, cel mai vechi fiind textul apocrif *Doctrina lui Addai* (420).

Biserica Siro-Orientală și-a afirmat sinodal independența în anul 424, când s-a decis ca Mitropolitul de Seleucia-Ctesifon să fie primatul ei. Această hotărâre confirmă decizii sinodale anterioare, cum e cea din anul 280, când mitropolitul Bar Aggai a fost hirotont Episcop de Seleucia-Ctesifon, unde urma să reprezinte și interesele creștinilor înaintea autorităților imperiale parte, precum și hotărârea unui sinod din anul 315, care a recunoscut înțâietatea episcopului din capitală. Tronul patriarhal va rămâne aici până când catolicosul Henanișo al II-lea (773-780) îl mută în Bagdad, noua capitală a imperiului arab. Prin urmare, anul 424 marchează doar ruperea legăturilor de dependență față de orice instanță bisericească din Imperiul Bizantin, hotărârea trebuind situată în contextul încercării generale a creștinilor din Persia de a-și exprima fidelitatea față de Imperiul Sasanid, a cărui conducere îi suspecta mereu de trădare în favoarea creștinilor din Apus. Această autocefalie nu a fost considerată de celelalte Biserici din Apus drept o schismă și, cu atât mai puțin, o cădere în erezie.

Secolul al V-lea a adus, în lumea romano-bizantină, cunoscutele frământări hristologice care au condus la Sinoadele III, IV și V Ecumenice. La aceste sinoade Biserica Siro-Orientală nu a putut fi prezentă, fiind închisă între granițele Imperiului Sasanid și aflându-se sub prigoana declanșată de Bahram al V-lea (420-438) și devenită continuă sub Yazdegerd al II-lea (438-457), durând apoi, cu mici întreruperi, până în 490. Reluarea ostilităților cu bizantinii în timpul lui Chosroes I (531-579) a dus la reizbucnirea prigoanei anticreștine.

Prigoana politică și bisericească la care au fost supuși monofiziții în Imperiul Bizantin a provocat un val de emigrare a acestora în Mesopotamia sasanidă, generând o situație de conflict, mai întâi teologic, apoi și social, cu Biserica Siro-Orientală, considerată de monofiziți drept „nestoriană”, adică la polul hristologic opus monofizismului. Sinodul de la Calcedon, prin tomosul său, redactat la Roma, din care fuseseră eliminate elementele care i-ar fi deranjat pe legații romani, dar care ar fi satisfăcut exigențele răsăritenilor, a sfârșit prin a fi respins în bloc de către monofiziți⁴. În timpul lui Iustinian, hotărârea Sinodului constantinopolitan din 536, în care s-a încercat o împăcare cu monofiziții, nu numai că a confirmat definitiv Calcedonul, dar a și blocat orice perspectivă de aplanare a schisme monofizite, pe care sângeroasele prigoane ale lui Iustinian au tratat-o ca pe o erezie, determinând-o astfel să se organizeze independent de Bizanț, într-o structură ecleziastică formată în secret de Iacob Baradeul începând cu anul 542. Ultima încercare a lui Iustinian de împăcare cu monofiziții, adepții fanatici ai lui Chiril, s-a consumat în anul 553 cu

⁴ Manuscrisele *Vidobonensis historicus* gr 27 (sec. XII, păstrat la Viena) și *Vaticanus* gr 831 (sec. XV), copiat după un manuscris de la Mănăstirea Studion, conțin, în definiția de la Calcedon, expresia ἐκ δύο φύσεων alături de formula ἐν δύο φύσεσιν. Inițial, Sinodul a acceptat ambele formule în definiția sa, dar apoi a eliminat-o pe prima, la presiunile legaților papali, Bizanțul având o nevoie acută de alianța sa cu Roma. Interesul politic de moment, insuficienta stăpânire a limbii grecești, simpatiile și antipatiile personale au cenzurat definiția de la Calcedon, făcând-o inacceptabilă pentru chirilieni. Încercând să îndrepte lucrurile, teologii bizantini ulteriori au recunoscut validitatea ambelor expresii concurente, dacă sunt interpretate corect (cf. Anatematisme 7 și 8 de la Sinodul V Ecumenic; cf. TULLER, *Définition de Calcédoine*, pp. 309-324).

fast, dar fără efectele pozitive urmărite, la Sinodul al V-lea Ecumenic. Din acest moment separația era definitivă, „teologia Constantinopolului fiind de acum exclusiv bizantină și produsul gândirii neocalcedoniene din prima jumătate a secolului al VI-lea, care se opunea atât diofizitismului din Apus, cât și monifizizilor severieni”⁵. Compromisul pe care Iustinian îl făcuse pentru recâștigarea monofizizilor și unitatea religioasă a imperiului s-a soldat cu două efecte ale căror urmări dezastruoase se resimt până astăzi: crearea Bisericilor neocalcedoniene și inutilele „anateme aruncate asupra întregii tradiții antiohiene”, care împovărează până astăzi orice dialog⁶ și impun o grilă de prejudecăți deformante receptării teologiei din cele două spații extrabizantine.

d) Schisme și polarizări în lumea siriacă

În ceea ce-i privește pe siro-orientali, aceștia aderă definitiv la doctrina antiohiană în anul 486, într-un sinod ținut la Seleucia-Ctesifon sub catolicosul Acachie, sinod care a recunoscut hotărârile canonice de la Calcedon, nu și pe cele dogmatice, întrucât traducerea termenilor din greacă în siriacă ridica probleme insolubile. Din cauza prigoanelor crunte pe care împăratul Iustinian le-a stârnit împotriva monofizizilor, mulți dintre ei s-au refugiat în Persia, stricând echilibrul religios, și așa precar, dintre creștini și conducătorii păgâni ai Imperiului Sasanid. De acum înainte, pentru monofiziți, siro-orientalii vor fi niște „nestorienii”, fiecare din cele două comunități ecleziastice adoptând o vestimentație și o tonsură a clericilor proprie, pentru a se deosebi între ele. În acest mediu tensionat s-a născut Sfântul Isaac și acestor atitudini de „apărare” violentă și zelotistă a adevărului a trebuit să le dea un răspuns duhovnicesc⁷.

Iacob Baradeul, episcop monofizit hirotonit sub protecția împărătesei Teodora în palatul imperial de la Bizanț, a organizat o Biserică siriană monofizită independentă de Patriarhia Antiohiei, denumită în continuare „Siro-Occidentală”, având o ierarhie proprie, mănăstiri, școli și

⁵ FRENCH, *Monophysite Movement*, p. 282.

⁶ *Ibidem*, p. 277.

⁷ Omul „zelotist” are „inima spartă, simțurile tulburate și pornirea de a se sfădi pentru a avea dreptate. Cine a gustat adevărul nu se sfădește pentru el” (KG 4, 77).

parohii. Tot el a organizat și Biserica Coptă din Egipt, motiv pentru care acestea sunt cunoscute drept Biserici „iacobite”. De acum înainte, fiecare din cele două Biserici, Siro-Orientală și Siro-Occidentală, va căuta să-l convingă pe Marele Rege că ea reprezintă învățătura creștină autentică și va lupta să câștige pentru sine favoruri sociale. Ca urmare, creștinătatea de limbă siriacă va rămâne dezbinată până în zilele noastre, adăugându-se mai apoi și fărâmițările produse de acțiunile misionarilor catolici, al căror prozelitism a dus, începând cu secolul al XVI-lea, la apariția a nu mai puțin de încă șase Biserici de limbă siriacă⁸: Siro-Catolică, Siro-Malabareză, Caldeeană, Siro-Malankareză, Maronită și Melchito-Catolică, ultimele două recunoscând Calcedonul, spre deosebire de celelalte, care sunt necalcedoniene⁹.

e) Expansiune și misiune

În secolul al VII-lea, arabii musulmani cuceresc Seleucia-Ctesifon, ultimul sasanid, Yazdegerd al III-lea, fiind ucis în 651 la Merv, unde se refugiase. Acum începe dominația arabă, sub care Biserica Siro-Orientală își va atinge, în mod paradoxal, apogeul dezvoltării datorită misiunilor de încreștinare desfășurate în secolele VII-VIII de trimișii acestei Biserici, care a ajuns să aibă credincioși, o ierarhie bisericească și chiar mănăstiri până și în China. Astfel, aria geografică acoperită de Biserica Siro-Orientală este situată în afara Imperiului Bizantin, acoperind Peninsula Arabică,

⁸ De exemplu, în Malabar, misionarismul iezuiților catolici s-a soldat nu numai cu schisme, ci și cu dispariția unor biblioteci întregi conținând texte mistice siro-orientale, căror exersații călugări ignațieni le dădeau foc în mod programatic, având ca bază canonică hotărârea Conciliului de la Diamper din iunie 1599. În a treia sesiune a acestui conciliu s-a constatat că dioceza e plină de „cărți siriace conținând numeroase erezii, hule și falsă doctrină eretică nestoriană [...] poruncind în numele sfintei ascultări și sub pedeapsa excomunicării ca nimeni să nu dețină, să nu copieze, să nu citească și să nu asculte citirea cărților următoare...”. Urma o lungă listă de cărți duhovnicești, printre care scrierile lui Isaac Sirul, Dadișo Qatraya, Iosif Hazzaya, vieți de sfinți și multe altele, a căror principală „erezie” era, de fapt, vederea lui Dumnezeu (CHABOT, *Autodafē*, pp. 615-621; PERCZEL, *Flames of Diamper*, pp. 87-104).

⁹ BRIQUEL-CHATONNET, DEBIÉ, *Le monde syriaque*, pp. 204-216.

Iranul de azi, sudul Turciei, Irakul, Afganistanul, Turkestanul, având prelungiri până în Tibet, China, India și sudul Indiei¹⁰.

f) Nestorianismul – un eres fără adepți

Elementele de natură politică și geografică amintite până acum explică absența Bisericii Siro-Orientale la toate Sinoadele Ecumenice, deși în sinoadele lor din anii 410, 420 și 424 siro-orientalii au adoptat integral hotărârile Sinoadelor I și II Ecumenice. Din cauza acestei absențe, Bisericii Siro-Orientale i s-au atribuit automat și erezii pe care nu le-a profesat, și o denumire inadecvată, aceea de „nestoriană“, inventată în secolul al VI-lea de sirienii monofiziți. Ironia istoriei face ca denumirea de „nestorien“ să fi fost atribuită pentru prima oară orientalilor de către episcopul siro-occidental (monofizit) Filoxen de Mabbug, a cărui epistolă a fost ulterior inclusă în colecția greacă a scrierilor Sfântului Isaac și pusă, desigur, sub numele acestuia din urmă¹¹. Cercetarea științifică este unanimă în a recunoaște caracterul cu totul neadecvat al acestei denumiri, căreia nu îi corespund elemente doctrinare nestoriene nici în textele dogmatice, nici în mărturisirile de credință, nici în hotărârile sinodale ale

¹⁰ JENKINS, *Istoria pierdută*, pp. 18-31.

¹¹ Referitor la această denumire, Marcel Pirard notează în ediția franceză a *Cuvintelor ascetice* ale Sfântului Isaac: „Potrivit lui J.S. Assemani, denumirea de «nestorien» ar fi fost creată de Filoxen de Mabbug (autorul *Epistolei* cuprinse în colecția greacă a *Cuvintelor ascetice* isaachiene) la începutul secolului al VI-lea (ASSEMANI, *Bibliotheca Orientalis* III, 2, Roma, 1728, p. LXXVII). Pentru pr. Georges Florovsky, epitetul de «nestoriană» aplicat Bisericii Siro-Orientale «era defăimător, inventat în primul rând de către monofiziți. De fapt, principala autoritate a Bisericii de Răsărit era Teodor de Mopsuestia, și nu Nestorie» (HΘE, vol. 9, 1966, p. 420). La rândul său, episcopul Kallistos Ware consideră această denumire incorectă și greșită în studiul 'Dare we hope for the Salvation of All? Origen, St Gregory of Nyssa and St Isaac the Syrian' din K. WARE, *The Inner Kingdom*, St Vladimir's Seminary Press, 2000, p. 206, n. 22" (M. Pirard în ISAAC LE SYRIEN, *Discours ascétiques*, n. 18, p. 11). Eroarea denumirii de „nestorian“ atribuită siro-orientalilor este demonstrată și în alte studii: Sebastian BROCK, „Biserica Nestoriană – o etichetă nefericită pentru Biserica Asiriană a Răsăritului“ (în ISAAC II, trad. rom., pp. 447-463); Dana MILLER, „Istoria și teologia Bisericii Răsăritului din Persia până la sfârșitul secolului VII“ (în ISAAC II, trad. rom., pp. 465-536; ICĂ jr., *Sfântul Isaac Sirul* (în ISAAC II, trad. rom., pp. 31-45); BAUM – WINKLER, *Biserica Asiriană*, pp. 41-45; LE COZ, *Istoria*, pp. 10-12; BROCK, *Christology, passim*; SORO, *Église de l'Orient*, pp. 121-139.

Bisericii Asiriene de Răsărit, care respinge până astăzi atât denumirea, cât și doctrina „nestoriană” a celor „două persoane” în Hristos.

La această situație au condus clișeele teologice simplificatoare și pietrificate de-a lungul secolelor, care continuă să dezbinе și să polarizeze creștinii de azi, cazul Sfântului Isaac, episcop și pustnic siro-oriental inclus în sinaxarele tuturor Bisericilor tradiționale (Ortodoxă, Catolică, unite cu Roma și de limbă siriacă de toate nuanțele hristologice), obligându-ne să recunoaștem că „realitatea contrazice flagrant stereotipiile comode și autosecurizante. Dacă un așa-zis «eretic nestorian» poate avea o învățătură duhovnicească atât de «ortodoxă», aceasta arată că acel «nestorianism» nu era de fapt ceea ce s-a crezut, pentru că acolo unde istoria și dialectica formulelor dogmatice despart, Duhul Sfânt unește și nimic nu are loc în afara unei providențe”¹². Fondul problemelor constă, în cele din urmă, în faptul că hristologia Bisericii Siro-Orientale are o terminologie proprie, cu termeni care nu au corespondent în teologia greacă și latină, greu de înțeles de mentalitatea europeană, uneori chiar imposibil de transpus în aceste terminologii europene¹³, dar care afirmă aceeași învățătură hristologică cu Bisericile din spațiul romano-bizantin care acceptă Calcedonul¹⁴.

Concluziile cercetărilor patristice, reflectate și în declarațiile oficiale ale diferitelor sinoade bisericești, precum și în importanta „Mărturisire hristologică comună”, semnată de Patriarhul Bisericii Siro-Orientale Mar Dinkha al IV-lea și Papa Ioan Paul al II-lea la 11 noiembrie 1994, infirmă fără echivoc „nestorianismul” teologiei siro-orientale.

¹² Ică jr., *Sfântul Isaac Sirul*, p. 83

¹³ Pentru siro-orientali, în Hristos este o Persoană (*parsopa*), cea a Fiului lui Dumnezeu, două firi (*kyane*), dumnezeiască și omenească, și două *qnome*. Acest din urmă termen este intraductibil și specific teologiei siriene, exprimând natura existentă într-un anumit fel concret sau, în terminologia bizantină neocalcedoniană, *qnome* exprimă firea enipostaziată, asumată de o anumită persoană. Confuzia se datorează traducerii lui *qnome* prin „ipostas”, în sensul lui calcedonian de „persoană”, câtă vreme sensul în siriacă este mai apropiat de „substanță”, sens cu care termenul de „ipostas” era folosit de Părinții Capadocieni (cf. Brock, *Christology*, pp. 169-173).

¹⁴ Găsim la Sfântul Isaac câteva fragmente care exprimă fără echivoc aceeași învățătură hristologică cu cea de la Calcedon: I, 3, 84-99; 139-152; *KG* 1, 39.

Se adevăresc astfel intuițiile teologice ale Părintelui Dumitru Stăniloae, care, în ciuda accesului extrem de limitat la sursele occidentale de informare, a observat că multe din textele Sfântului Isaac Sirul sunt „contrare nestorianismului”¹⁵.

2. VIAȚA SFÂNTULUI ISAAC

Informațiile documentare sigure legate de petrecerea pământească a Sfântului Isaac Sirul sunt deconcertant de disproporționate în raport cu înalta prețuire de care el s-a bucurat în toate Bisericile creștine și cu numărul mare de traduceri și copii ale scrierilor sale. Cea mai cuprinzătoare și sigură sursă de informații privitoare la viața Sfântului Isaac este *Cartea curăției*, o culegere de scurte notițe biografice privind monahii vestiți ai Siriei, alcătuită de mitropolitul Ișodenah de Basra între anii 860-870. Iată cuprinsul capitolului 124, dedicat Sfântului Isaac:

Sfântul Mar Isaac, episcop de Ninive, care a demisionat din episcopat și a scris cărți despre viața monahală. A fost hirotonit episcop de Ninive de catolicosul Mar Gheorghe¹⁶ în Mănăstirea Beth Abe¹⁷. După ce a păstorit episcopia de Ninive vreme de

¹⁵ FR 10, pp. 6-7.

¹⁶ Acesta a păstorit Biserica Siro-Orientală între anii 661 și 680.

¹⁷ Mănăstire întemeiată în 586 de Cuviosul Iacob, un ucenic al Avei Avraam de Kaşkar, la 80 de km nord-est de Ninive. Apropierea de această metropolă justifică hirotonia Sfântului Isaac aici. Mănăstirea a jucat un important rol în viața monahală și teologică a Bisericii Siro-Orientale. Aici patriarhul Ișoyahb al III-lea (650-658) a realizat unificarea tradițiilor liturgice siro-orientale și tot aici a fost compilată, în secolul al VII-lea, importanta lucrare *Raiul Părinților* de către Henanișo – o compilație masivă incluzând *Istoria lausiacă* a lui Paladie, *Istoria monahilor din Egipt* și numeroase apoteugme din *Patericul* egiptean –, lucrare tâlcuită de Dadișo Qatraya, un prieten al lui Isaac Sirul (cf. BROCK, „Beth ‘Abe, Monastery of”, în *GEDSH*, p. 70).

cinci luni, ca urmaș al episcopului Moise, și-a dat demisia de la episcopie pentru motivele pe care le cunoaște Dumnezeu și s-a dus să locuiască în munte. Scaunul episcopal a rămas văduv un timp, fiind ocupat apoi de Mar Sabrișo, care a demisionat și el și a dus o viață de pustnic pe timpul catolicosului Henanișo, murind în Mănăstirea Mar Șahin din ținutul Qardu. Isaac, după ce a părăsit scaunul episcopal de Ninive, s-a retras în muntele Matut, care înconjoară ținutul Beth Huzaye, și a locuit în singurătate împreună cu pustnicii care se găseau acolo. Apoi a venit în Mănăstirea lui Rabban Șabur. Era foarte preocupat de studiul cărților sfinte, până la măsura în care și-a pierdut vederea din cauza citirii și a ascezei. Era un foarte profund cunoscător al tainelor dumnezeiești și a scris cărți despre viața dumnezeiască a pustnicilor. A scris trei învățături care nu au fost acceptate de mai mulți oameni. Daniel bar Tubanita, episcopul de Beth Garmai, s-a ridicat împotriva lui din cauza unor lucruri pe care le spusese. A părăsit viața vremelnică la adânci bătrâneți, iar trupul lui a fost înmormântat în Mănăstirea Șabur. Pentru că se trăgea din Beth Qatraye, eu cred că împotriva lui s-a stârnit invidia celor din Mesopotamia, la fel ca împotriva lui Iosif Hazzaya, Ioan de Apamea și Ioan Dalyatha.¹⁸

Pe lângă acest izvor sigur, mai există încă o sursă, de mai mică importanță, alcătuită la o dată necunoscută într-un mediu siro-occidental. De aici știm că Isaac era numit „al doilea Didim, pentru că era blând, dulce și smerit, iar cuvântul său era plin de bunătate“, și că „a alcătuit cinci volume cunoscute până azi: dulce învățatură! Iată ce mărturisește Mar Yozadaq în scrisoarea scrisă lui Bușir, ucenicul său din Mănăstirea lui Rabban Șabur: «Mulțumesc lui Dumnezeu că te-ai sârguit să-mi trimiți învățătura lui Mar Isaac al Ninivei. Știu că ți-ai agonisit cheile Împărăției încă din această viață, pentru că ai umplut mănăstirea noastră cu învățătura vieții; fiindcă ne mărturisim și noi ucenici ai lui Mar Isaac, episcopul Ninivei.» Aceasta o spune în scrisoarea sa. În același fel

¹⁸ IȘODENAH DE BASRA, *Cartea curăției*, c. 124.